

Oanmäld Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Öst, arresten Eskilstuna, den 19 och 20 februari 2020

Inspektionen i korthet: Vid inspektionen kom det fram att det finns ett både faktiskt och upplevt avstånd mellan arrestpersonalen och stationsbefälen. Stationsbefälen ansvarar för arrestverksamheten, men de befinner sig sällan på plats i arresten och det har lagts ett stort ansvar på arrestvakterna att vid behov kontakta stationsbefälen. Enligt JO kräver en välfungerande arrest att det finns ett bra och nära samarbete mellan stationsbefälen och arrestvakterna. Stationsbefälen har ett ansvar att kontinuerligt hålla sig informerad om situationen i arresten för att de ska kunna fatta korrekta beslut angående de intagna. Mot den bakgrunden är det enligt JO positivt att Polismyndigheten har för avsikt att flytta stationsbefälens tjänsterum närmare arresten. Förutom denna åtgärd bör Polismyndigheten överväga om det även finns skäl att se över rutinerna för stationsbefälens kontakt med arrestpersonalen så att stationsbefälen själva tar mer aktiv del av vad som händer i arresten.

Arresten Eskilstuna är inrymd i två våningar och vid förflyttning till arrestens övervåning måste intagna föras bl.a. via en smal spiraltrappa. JO framhåller att detta är en säkerhetsrisk. Det finns långtgående planer på att uppföra ett nytt polishus i Eskilstuna. Det beräknas dock stå klart tidigast 2024. Enligt JO bör Polismyndigheten vidta åtgärder för att förbättra miljön i den nuvarande arresten. Förutom att undersöka på vilka sätt riskerna när intagna förs mellan arrestens våningsplan kan minskas eller helt undanröjas, bör översynen omfatta miljön dels på arrestens rastgårdar, dels i arrestcellerna.

Inspektionens genomförande

Den 19 och 20 februari 2020 genomförde JO Per Lennerbrant en generell inspektion av Polismyndigheten, region Öst, arresten Eskilstuna. Vid inspektionen deltog även biträdande enhetschefen Karl Lorentzon samt föredragandena Johan Hedström och Simon Törnvall (protokollförare). Inspektionen anmäldes till Polismyndigheten ett par timmar innan den inleddes.

Inspektionen inleddes med att gruppchefen AA kortfattat presenterade verksamheten. Därefter förevisades arrestlokalerna. Delar av lokalerna fotograferades. JO och hans medarbetare gjorde en översiktlig granskning av bl.a. arrestant- och omhändertagandebild, tillsynsblad, avviseringsblad, blanketter för säkerhetsbedömningar, incidentrapporter och utdrag ur Polismyndighetens digitala arrestförteckning, DAF. Vidare samtalande JO och hans med-

arbetare med en intagen och fyra personer i personalen. Inspektionen avslutades med en genomgång där JO och hans medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Vid den avslutande genomgången deltog, förutom gruppchefen, som närvarande vid den inledande genomgången, även lokalpolisområdeschefen – tillika arrestföreståndaren – BB.

Inspektionens syfte

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten.

Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention Against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Arresten Eskilstuna inspekterades av JO:s Opcat-enhet den 7 maj 2014 (dnr 2187-2014).

Uttalanden av JO Per Lennerbrant med anledning av inspektionen

I anslutning till protokollet finns uttalanden av JO Per Lennerbrant.

Iakttagelser vid inspektionen

Vid inspektionen gjorde JO och hans medarbetare i huvudsak följande iakttagelser.

Organisation och uppdrag

Arresten ligger i polishuset i Eskilstuna och har tio celler för gripna och anhållna (anhållningsceller) samt elva tillnyktringsceller.

Under 2019 togs 1 657 personer in i arresten. Av dem var bl.a. 1 096 omhändertagna med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB), och 518 gripna eller anhållna. Vid inledningen av JO:s inspektion fanns det en intagen i arresten.

Det finns inte någon tillnyktringsenhet i Eskilstuna.

Bemannning och personalens kompetens

Arresten bemannas av 14 arrestvakter som är anställda av Polismyndigheten. Därutöver finns det 10 timanställda arrestvakter som kan anlitas vid behov. Arrestvakterna tjänstgör i tre skift och det är alltid två arrestvakter i tjänst. Förutom att tjänstgöra i arresten ingår det även i arrestvakternas arbetsuppgifter att transportera anhållna till häktningsförhandlingar och, i förekommande fall, vidare till häkte. Arrestvakterna bemannar även polishusets reception efter kontorstid och tar då upp anmälningar från allmänheten.

I samband med att arrestvakterna anställs får de en tre veckors utbildning som anordnas av polisregion Öst. Utbildningen omfattar bl.a. juridik, självskydd, första hjälpen och praktik i arresten. De timanställda arrestvakterna får en fem dagar lång lokal utbildning i Eskilstuna och får därefter göra praktik i arresten tillsammans med erfarna arrestvakter.

Stationsbefälets tjänsterum är placerat i en annan del av polishuset än arresten. I samtal med JO och hans medarbetare uppgav arrestvakterna att stationsbefälet som regel bara är i arresten i samband med inskrivningar. Det är ankommer på arrestvakterna att ta kontakt med stationsbefälet i frågor som rör de frihetsberövade.

Arrestvakterna uppgav vidare att de är i behov av fortbildning, framför allt i fråga om självskydd. De framförde också önskemål om ett tätare samarbete med stationsbefälen i fråga om den dagliga verksamheten i arresten. Det har funnits förslag om att det ska införas en rutin enligt vilken stationsbefälet alltid ska besöka arresten i början av sitt arbetspass och informera sig om läget. Någon sådan rutin har ännu inte införts.

Polismyndighetens handbok för arrestverksamheten (PM 2017:63) gäller för verksamheten i arresten. Handboken finns tillgänglig för arrestvakterna och det finns även kompletterande lokala skriftliga rutiner.

Den fysiska miljön

Arrestlokalen består av två våningsplan. Inskrivningsutrymmet och tillnyktringscellerna finns på markplan i anslutning till ett garage, genom vilket den frihetsberövade förs in i arresten. På våningsplanet ovanför finns anhållningscellerna och två rastgårdar. Intagna som ska flyttas från markplan till det övre våningsplanet måste eskorteras av arrestvakterna uppför en kort trappa, via en trång korridor och därefter uppför en smal spiraltrappa. För intagna som är rörelsehindrade finns det möjlighet att använda en mindre hiss som finns utanför arrestlokalen.

I samtal som JO och hans medarbetare hade med personalen uppgav de att det utgör ett riskmoment att föra intagna mellan våningsplanen. De pekade särskilt på spiraltrappan och det förhållandet att korridoren som leder fram till trappan saknar kameraövervakning.

Tillnyktringscellerna är utrustade med en galonmadrass. En av cellerna är utrustad med en madrass som är delad i tre delar, vilket gör att den inte går att resa upp mot t.ex. celldörren för att förhindra insyn. Företrädarna för arresten uppgav att Polismyndigheten kommer köpa in fler sådana madrasser. JO och hans medarbetare noterade att det var en påtagligt dålig lukt i en av tillnyktringscellerna. Personalen uppgav vidare att det ofta är kallt i arresten.

Anhållningscellerna har väggfast inredning i form av en brits, ett bord och en pall. Det finns ett utrymme om ca 30 cm under pallen. En någon centimeter bred springa löper mellan cellens fasta inredning och cellväggarna.

Cellerna är slitna men upplevdes av JO och hans medarbetare som välhållna. Samtliga celler har en signalanordning genom vilken de intagna kan tala med arrestvakterna. JO och hans medarbetare noterade att tillsynsluckorna i celldörrarna är små och placerade högt upp. Personalen framförde att det bara är möjligt att se en del av cellen genom tillsynsluckan. JO och hans medarbetare noterade att cellernas persienner var vinklade så att de hindrade inflöde av dagsljus. Det var inte möjligt att justera persiennerna.

Arrestens två rastgårdar är 34 kvm respektive 50 kvm stora. Rastgårdarna är helt omslutna av väggar och är försedda med ett plåttak. Mitt i taket finns en mindre öppning i form av en glaskupol som släpper in dagsljus. Varje rastgård är utrustad med högt placerade, mindre fönster med frostat glas vilket medger ett visst begränsat ljusinsläpp. Det är inte möjligt att se ut genom fönstren. JO och hans medarbetare upplevde att rastgården inte gav någon egentlig utomhuskänsla. I samtal med personalen kom det även fram att utformningen av dörrarna till rastgårdarna gör dem svåra att stänga. Enligt personalen finns det en risk att de klämmer händerna om en intagen sparkar till dörren när de ska stänga den.

I samtal som JO och hans medarbetare hade med arrestföreståndaren kom det fram att det finns långtgående planer på att bygga ett nytt polishus i Eskilstuna. Polismyndigheten räknar med att kunna flytta in i det nya polishuset under första kvartalet 2024.

Inskrivning och intagning i arresten

Arrestvakterna tar emot de frihetsberövade i inskrivningsutrymmet. Manliga frihetsberövade avvisiteras i inskrivningsutrymmet, medan kvinnor avvisiteras i en cell. Även män avvisiteras i en cell om de behöver ta av sig alla sina kläder. Frihetsberövade som är berusade placeras i någon av cellerna som finns på markplan. Gripna och anhållna flyttas till det övre planet när de har nyktrat till. Om en gripen eller anhållen är nykter när de tas in i arresten placeras de som regel direkt i en cell på övervåningen.

Stationsbefälet ansvarar för förmansprövningen av de frihetsberövade som tas in i arresten. Prövningen genomförs på plats i inskrivningsutrymmet. Efter kontorstid har stationsbefälet även ansvar för förmansprövningen av frihetsberövade som tas in i arresterna Katrineholm och Nyköping. Prövningen sker då på distans med hjälp av telefon och bildöverföring.

I fråga om frihetsberövade som är omhändertagna för berusning dokumenteras förmansprövningen och säkerhetsbedömningen i DAF. Arrestvakterna har tillgång till systemet.

När det gäller gripna och anhållna dokumenteras förmansprövningen på en lokalt utformad blankett. Blanketten innehåller åtta rutor där det med ett kryss går att ange vilket lagrum som utgör grunden för frihetsberövandet. Det finns även en ruta benämnd "Övrigt". I ett fritextfält går det att ange vilka omständigheter som ligger till grund för ingripandet. På blanketten går det även att notera om förmansprövningen skett på distans. Vid handlingsgranskningen kunde JO och hans medarbetare notera att blanketten i vissa fall var slarvigt ifylld. Polismyndighetens centralt framtagna blankett för dokumentation av säkerhetsbedömning avseende intagna i polisarrest (PM 253.1) används inte i arresten Eskilstuna.

I samtal som JO och hans medarbetare hade med personalen kom det fram att arrestvakterna inte får del av blanketten avseende förmansprövning eller uppgifterna som finns i den.

I arresten Eskilstuna används ytterligare en lokalt utformad blankett benämnd "Intagningsamtal vid arresten". Blanketten används för att dokumentera det samtal som arrestpersonalen har med en intagen när han eller hon flyttas till arrestens övre plan. I den går det att ange om den frihetsberövade har allvarliga sjukdomar, pågående medicinering, särskild kost, missbruk, eller om han eller hon har behov av läkarvård eller medicinering.

I samtal som JO och hans medarbetare hade med personalen kom det fram att arrestvakterna överlag är positiva till DAF. Systemet ger dem tillgång till den information som de behöver för att kunna utföra sina arbetsuppgifter. DAF har underlättat arbetet i samband med inskrivningar eftersom de har möjlighet att ta del av de uppgifter de behöver för tillsyn m.m. efter det att den omhändertagne placerats i en cell. Därmed har de möjlighet att koncentrera sig på den frihetsberövade vid inskrivningen. På fråga från JO och hans medarbetare uppgav företrädarna för arresten att personalen endast behövde en kortare introduktionsutbildning för att lära sig arbeta med DAF.

JO och hans medarbetare närvarade vid inskrivningen av tre frihetsberövade i arresten. Vid inskrivningarna var det mycket personal närvarande och situationen upplevdes som rörig. Vidare talade personalen med varandra och inte direkt med en av de frihetsberövade, och den frihetsberövades frågor besvarades inte.

Omhändertagna för berusning

I samtal som JO och hans medarbetare hade med personal gav vissa av dem uttryck för att utgångspunkten är att omhändertagna för berusning ska frigges efter sex timmar. Liknande uppgifter kom fram vid granskningen av vissa tillsynsblad.

Det är arrestvakterna som håller stationsbefälet underrättat om den omhändertagnes status och också meddelar när de gör bedömningen att han eller hon kan frigges. Kontakten sker per telefon och stationsbefälet går som regel inte ut i arresten och gör en egen bedömning av den intagnes status. I samtal med perso-

nalen kom det fram att det är ovanligt att stationsbefälen ändrar ingripandepersonalens bedömning när det t.ex. gäller behovet av att omhänderta en berusad person.

Vid granskningen av ett LOB-ärende i DAF (DAF8662/2020) noterade JO och hans medarbetare att en person omhändertagits i en polisbil under färd. Ingripandet skedde kl. 20.55 och han infördes till arresten kl. 20.57 den 12 februari 2020. I beskrivningen anges följande:

Ska inhämtas som HÄFÖ [hämtning till förhör; JO:s anm.], i bilen tar patrullen beslutet om att han ej är hörbar på grund av sin berusning och istället behöver omhändertas. Han är kraftigt berusad av alkohol och narkotika. Han sludrar kraftigt, vinglar och upplevs ej kunna ta hand om sig själv på grund av sin berusning. Han pendlar kraftigt i humöret samt upplevs som utåtagerande mot patrull. Då han vevar med armarna samt är utåtagerande mot patrull beläggs han med handfängsel.

Korrigerig nedtecknad av SB efter samtal med ingripande polis: Avsikten var inte såsom det skrivits initialt att mannen skulle medtagas för HÄFÖ utan att han medtogs misstänkt för ringa narkotikabrott och då han inte kunde ta hand om sig pga berusning så omhändertogs han för LOB.

Under rubriken ”Tvångsmedel” har det angetts att den omhändertagne belades med handfängsel kl. 20.50. Av tillsynsbladet framgår den omhändertagne hördes kl. 3.19 enligt 24 kap. 8 § RB och att han därefter anhölls.

Information om rättigheter

I samtal med JO och hans medarbetare uppgav personalen att gripna och anhållna får Polismyndighetens skrift ”Information till misstänkta och frihetsberövade” när de tas in i arresten. Skriften finns översatt till flera olika språk. Är det fråga om en intagen som är berusad, eller om arrestvakterna annars bedömer att personen inte är i skick att ta till sig informationen, ämnas skriften vid ett senare tillfälle. Arrestvakterna dokumenterar i tillsynsbladet att informationen har lämnats.

När en intagen flyttas till övervåningen håller arrestvakterna ett ”intagnings-samtal”. I samtalet får den frihetsberövade information om bl.a. mattider och möjligheten att använda rastgården. Dokumentation sker i den ovannämnda blanketten ”Intagningssamtal vid arresten”. I blanketten finns det – till skillnad från Polismyndighetens centralt framtagna blankett för dokumentation av information som lämnats till frihetsberövade – inte något krav på att ange att den intagne informerats om dagliga rutiner i arresten. Vid granskningen av tillsynsbladen kunde JO och hans medarbetare konstatera att sådan information i vissa fall angetts på tillsynsbladen.

I samtal med JO:s medarbetare uppgav personalen att de har svårt att kommunicera med intagna som varken talar svenska eller engelska. Det saknas praktiska förutsättningar i arresten för att genomföra ett samtal med telefontolk, eftersom det inte finns någon högtalartelefon eller något rum med tillräckligt god akustik.

Arrestpersonalen tillfrågar inte de intagna om någon närstående eller deras hemlands konsulat ska underrättas om frihetsberövandet. Om en intagen som är misstänkt för brott framför ett sådant önskemål förmedlar arrestpersonalen det till ansvarig brottsutredare. JO och hans medarbetare noterade att den lokalt utformade blankett som används för att dokumentera förmansprövningen även innehåller fält avsedda för att ange om den intagne godkänner att anhöriga eller andra underrättas om frihetsberövandet. I blanketten går det också att göra noteringar om underrättelser avseende frihetsberövade som är utländska medborgare.

I de samtal som JO och hans medarbetare hade med personal kom det fram att Polismyndighetens informationsblad till den som blivit omhändertagen för berusning inte används i arresten. De omhändertagna får information om varför de frihetsberövats i samband med att de frigges, vilket registreras i DAF. Informationsbladet finns uppsatt i inskrivningsutrymmet men inte i tillnyktringscellerna. Företrädarna för arresten uppgav att de hittills inte har hittat något lämpligt sätt att fästa informationsbladet i cellerna. Polismyndighetens lokal-försörjningsenhet kommer inom kort att besöka arresten och ska då se över hur problemet kan lösas.

Tillsyn av de intagna

Tillsyn av gripna och anhållna genomförs en gång i timmen. Det förekommer att stationsbefälet meddelar en annan tillsynfrekvens. I sådant fall sker det muntligen och arrestpersonalen gör en notering om det i tillsynsbladet.

Personer som är omhändertagna för berusning ses som regel till var 15:e minut. Om det behövs beslutar stationsbefälet om ett tätare tillsynsintervall. Utförd tillsyn dokumenteras i tillsynsbladet. För att inte försvåra tillsynen får omhändertagna för berusning inte tillgång till en filt, även om de skulle efterfråga en sådan.

I samtal som JO och hans medarbetare hade med arrestvakterna kom det fram att det – på grund av att arresten är i två våningsplan – kan vara svårt att hinna utföra tillsynen i samband med inskrivningar i arresten. De uppgav vidare att det förekommit att manlig personal utfört tillsyn av kvinnliga intagna som av säkerhetsskäl fråntagits samtliga sina kläder. Skälet för det var att det bara var manliga arrestvakter som var i tjänst.

De intagnas tillgång till hälso- och sjukvård

Om en intagen i arresten blir akut sjuk tillkallas ambulans. I annat fall transporteras den intagne till Mälarsjukhuset i Eskilstuna. Det är i båda situationerna stationsbefälet som beslutar om åtgärden. För någon intagen i arresten hjärtstopp finns det en hjärtstartare utanför stationsbefälets tjänsterum.

Om någon frihetsberövad person har medicin med sig noteras det i blanketten ”Intagningsamtal i arresten”, eller i DAF. Arrestvakterna ringer alltid till Mälarsjukhuset för att kontrollera vilken sorts medicin det är och om de får ge

medicinen till den intagne. De kontaktar även sjukhuset om den intagne är i behov av en medicin som han eller hon inte har med sig. Medicinen hämtas av en polispatrull. Det är arrestvakterna som delar ut medicinen i enlighet med sjukvårdens ordinationer. Åtgärden dokumenteras på en särskild medicinlista.

Övrigt

I samtal som JO och hans medarbetare hade med arrestvakterna kom det fram att det ungefär ett år före inspektionen inträffade ett allvarligt menat självmordsförsök i arresten. En intagen hade lindat ett tvinnat lakan runt sängen och försökte hänga sig med det. Personalen fick loss den intagne och inledde hjärt-/lungräddning. Enligt en lokal rutinbeskrivning ska tjänstgörande arrestpersonal föra en dialog med stationsbefälet om vem som ansvarar för att upprätta en incidentrapport.

JO efterfrågade om det fanns någon incidentrapport angående självmordsförsöket. Företrädarna för arresten kunde emellertid inte hitta någon sådan rapport.

Avslutande genomgång

JO redogjorde för sina iakttagelser vid inspektionen. I samtalet med företrädarna för arresten Eskilstuna kom huvudsakligen följande fram.

Bemanning och personalens kompetens

JO framhöll att arrestvakterna i samtal uppgett att det är i behov av olika typer av fortbildning, bl.a. i självskydd. Företrädarna för arresten tillfrågades om det finns någon planering för sådana insatser.

Företrädarna för arresten uppgav att avsikten är att personalen ska kunna vidareutbildas under kommande år. Fokus kommer att läggas på arbetsmiljön i syfte att skapa en trygg och säker arbetsplats. Företrädarna för arresten känner till att det finns ett önskemål om mer utbildning i självskydd. För närvarande är kapaciteten för att ge sådan utbildning begränsad, och myndigheten har även svårt att ge nödvändig fortbildning till personal i yttre tjänst. Polismyndigheten har också anställt personal med civil bakgrund som behöver utbildas i självskydd.

JO framhöll att arrestvakternas utbildning är en viktig faktor för att de ska kunna lita på varandra och känna sig trygga på sin arbetsplats.

JO uppgav att han – genom de samtal han haft med personal och egna iakttagelser av verksamheten i arresten – fått uppfattningen att det finns ett både bokstavligt och bildligt avstånd mellan stationsbefälen och arrestvakterna. Det har bl.a. kommit till uttryck genom att det alltid är arrestvakterna som måste söka upp stationsbefälen vid behov. Stationsbefälen går exempelvis inte ut i arresten och kontrollerar hur situationen är när de börjar sina arbetspass. Det har kommit fram uppgifter om att det har förts diskussioner om att införa rutiner som ska minska avståndet, t.ex. genom att stationsbefälen regelmässigt informerar sig om situationen i arresten.

Arrestföreståndaren uppgav att det kan finnas en kultur i Eskilstuna som gör att det finns en viss distans mellan arrestpersonalen och stationsbefälen. Det har anställts en ny gruppchef för stationsbefälen och det finns goda förutsättningar för att det kommer bidra till ett bättre samarbete och ett minskat avstånd. Vidare finns det planer på att flytta stationsbefälets tjänsterum närmare arresten, och på så sätt minska det fysiska avståndet.

Den fysiska miljön

JO konstaterade att arresten är gammal och sliten. Den är inrymd i två plan och är inte speciellt ändamålsenlig. Företrädarna för arresten tillfrågades om planerna på ett nytt polishus innebär att Polismyndigheten avstår från att göra renoveringar och förbättringar i den nuvarande arresten.

Företrädarna för arresten uppgav att det även på senare tid har skett förändringar i arresten, bl.a. med anledning av uttalanden som JO gjorde efter en inspektion av arresten Värnamo i september 2018. Vidare har cellerna målats om. Det pågår även en nationell översyn av inredningen i Polismyndighetens anhållningsceller. Det planerade polishuset har hittills inte varit ett argument för myndighetens lokalförsörjningsenhet att inte vidta nödvändiga åtgärder i arresten. Polismyndigheten är i behov av att ha en arrest i Eskilstuna och verksamheten skulle inte fungera om arresten stängs i väntan på att det nya polishuset är färdigbyggt.

Vidare uppgav företrädarna för arresten att de är medvetna om att en av korridorerna i arresten saknar kameraövervakning och att det finns brister när det gäller rastgårdarnas utformning. Dessa problem har förts fram till lokalförsörjningsenheten, men det har hittills inte lett till några förändringar. Det finns dock planer på att se över låsanordningarna till rastgårdarnas dörrar.

Inskrivning och intagning i arresten

JO framhöll att förmannen fyller en viktig roll när det gäller de prövningar som ska ske enligt bl.a. polislagen och LOB. Det är ofta stationsbefälen som fyller rollen som förman och han eller hon kan fatta en rad förmansbeslut under ett arbetspass. Det är viktigt att dessa beslut föregås av en ordentlig och, från förmannens sida, självständig bedömning.

JO konstaterade att det i de samtalen med personalen kommit fram att det är ovanligt att förmannen ändrar ingripandepersonalens bedömning av t.ex. ett omhändertagande av en berusad person. Det väcker frågor om det verkligen sker en så omsorgsfull förmansprövning som lagstiftaren avsett. JO upplyste om att han efter en inspektion av Polismyndigheten, polisområde Uppsala, lokalpolisområde Uppsala Knivsta, den 12–14 november 2019 uttalat att han avser att inom ramen för ett initiativ utreda frågan om hur förmansprövningar görs (se JO:s protokoll, dnr 7079-2019).

Företrädarna för arresten uppgav att de kommer att beakta denna fråga.

JO framhöll vidare att det är viktigt att stationsbefälen i sin roll som förman har ett bra metodstöd. Stationsbefälen i polisområde Södermanland dokumenterar förmansprövningen i fråga om bl. a. gripna och anhållna på en regionalt framtagna blankett, som skiljer sig från den blankett för säkerhetsbedömning som Polismyndigheten har tagit fram centralt (formulär 253.1). I den senare blanketten ska stationsbefälet även fylla i uppgifter om bl.a. den frihetsberövade tidigare gjort sig skyldig till hot och våld eller varit våldsamt vid ingripandet. Det är uppgifter som såväl polis- som arrestpersonal kan behöva för att kunna vidta ändamålsenliga säkerhetsåtgärder. På den blankett som används i polisområde Södermanland finns det inte heller möjlighet att fylla i uppgifter om den frihetsberövade har uppvisat tecken på psykisk ohälsa eller om det finns en risk för självskadande handlingar. JO framhöll att det är fråga om uppgifter som behövs för att förmannen ska kunna göra en ordentlig säkerhetsbedömning. Uppgifterna har även betydelse för att det ska vara möjligt att fatta ett korrekt beslut om tillsyn.

JO konstaterade att den regionalt framtagna blanketten är utformad för att kunna användas i vart fall i åtta olika situationer. De förmansprövningar som ska dokumenteras på blanketten skiljer sig åt i väsentliga avseenden beroende på vilken lagstiftning som tillämpats. Enligt JO gör det att blanketten ger ett rörigt intryck och är svår att följa. Han framhöll vidare att handlingsgranskningen visat att den i vissa fall var slarvigt ifylld. Slutligen uppgav JO att han inte avser uttala sig om vilka blanketter som Polismyndigheten ska använda, men konstaterade att det finns mer ändamålsenliga blanketter än den som används av polisen i Eskilstuna.

Omhändertagna för berusning

JO framhöll att det i samtal och vid granskningen av tillsynsbladen kommit fram uppgifter som talar för att delar av personalen är av uppfattningen att personer omhändertagna för berusning ska vara frihetsberövade under minst sex timmar. Bilden är dock inte entydig och JO framhöll att han sett flera exempel på situationer där omhändertagandet pågått under en betydligt kortare tid. Företrädarna för arresten tillfrågades om det är arrestvakterna som är skyldiga att hålla stationsbefälet underrättat om den omhändertagnes status, eller om även stationsbefälet har en skyldighet att hålla sig informerad.

Företrädarna för arresten uppgav att det ligger ett stort ansvar på arrestvakterna att informera stationsbefälet när de gör bedömningen att ett omhändertagande kan upphöra. När de underrättar stationsbefälet går befälet som regel inte ut i arresten. Det skulle vara möjligt för stationsbefälen att göra det och på så sätt på egen hand kontrollera den omhändertagnes status. Stationsbefälen kan inte göra den typen av kontroller i förhållande till omhändertagna i arresterna Katrineholm och Nyköping.

På fråga från JO uppgav företrädarna att det inte känner till att det skulle finnas några planer på att inrätta en tillnyktringsenhet i Eskilstuna. Det skulle vara

mycket bättre om de omhändertagna kunde tas in på en vårdinrättning i stället för i en arrest.

Information om rättigheter

JO frågade hur Polismyndigheten säkerställer att intagna som inte förstår svenska eller engelska får korrekt information om sina rättigheter. Företrädarna för arresten svarade att informationsskriften ”Information till misstänkta och frihetsberövade” finns översatt till flera olika språk. Frihetsberövade som är misstänkta för brott får även information i samband med förhör.

Tillsyn av de intagna

JO framhöll att det i samtal med personal kommit fram uppgifter om att det kan inträffa att arrestvakterna inte hinner utföra tillsynen.

Företrädarna för arresten uppgav att det kan uppstå sådana situationer när arrestvakterna närvarar vid inskrivningar. Om arrestvakterna är upptagna med en inskrivning hjälper antingen poliser eller arrestvakter som tjänstgör i receptionen till och utför tillsynen. Det förekommer även att stationsbefälet hjälper till.

Personalens bemötande av de intagna

JO konstaterar att det i samtal med personal kommit fram uppgifter om att omhändertagna för berusning aldrig får tillgång till filt eftersom det försvårar tillsynen av dem. Företrädarna för arresten uppgav att de omhändertagna inte får någon filt på grund av säkerhetsskäl. Det finns nämligen en risk för att de skadar sig själva med hjälp av filten.

Med anledningen av uppgiften om att manliga arrestvakter utför tillsyn av kvinnliga intagna som blivit fråntagna sina kläder, frågade JO hur arrestvakternas tjänstgöring planeras. Företrädarna för arresten uppgav att personalgruppen består av fler män än kvinnor, och att det inte är möjligt att planera samtliga arbetspass på ett sådant sätt att både kvinnor och män tjänstgör i arresten. Vid behov kan en kvinnlig polis i yttre tjänst utföra tillsynen. Arresten har fått klartecken att köpa in en särskild säkerhetsdräkt för intagna som fråntagits sina kläder. Det kan bidra till att situationen inte blir lika utlämnande för de intagna.

De intagnas tillgång till hälso- och sjukvård

JO tillfrågade företrädarna för arresten vem som ansvarar för att kontakta läkare om en intagen är i behov av medicin.

Företrädarna för arresten uppgav att arrestvakterna meddelar stationsbefälet om en intagen är i behov av medicin. Som regel är det arrestvakterna som tar kontakt med sjukvården för att kontrollera recept m.m. Arrestvakterna återkopplar till stationsbefälet som vid behov ger en polispatrull i uppdrag att hämta ut medicin.

Det finns en hjärtstartare utanför stationsbefälets rum. Om en intagen är i behov av hjärt-/lungräddning ska arrestvakterna omedelbart påbörja en sådan insats, samtidigt som de via radio begär att hjärtstarten hämtas till arresten.

Övrigt

Företrädarna för arresten delade JO:s bedömning att rutinbeskrivningen för upprättande av incidentrapporter riskerar att medföra att det överhuvudtaget inte upprättas någon rapport. JO framhöll att det på ett tydligt sätt bör framgå av rutinerna vem som ansvarar för att upprätta en sådan rapport.

Inspektionen avslutades.

Protokollförare vid inspektionen var Simon Törnvall.

Uttalanden av JO Per Lennerbrant

Utöver det jag tog upp i samband med den avslutande genomgången med företrädarna för arresten, vill jag göra följande uttalanden.

Den fysiska miljön

Vid den avslutande genomgången framhöll jag att arresten Eskilstunas lokaler är gamla och slitna. Jag är väl medveten om att finns långt framskridna planer på att uppföra ett nytt polishus. Det kommer dock vara klart tidigast 2024, och de nuvarande lokalerna kommer att användas under åtminstone ytterligare fyra år. Av den anledningen bör Polismyndigheten vidta åtgärder för att förbättra miljön i arresten.

Vid en översyn av arrestlokaler bör Polismyndigheten bl.a. undersöka vilka möjligheter som finns att förbättra miljön på arrestens rastgårdar. JO har tidigare uttalat att en rastgård bör ha ett ordentligt ljusinsläpp och frisk luft för att syftet med en utomhusvistelse ska uppnås (se JO 2014/15 s. 115). Rastgårdarna i arresten Eskilstuna uppfyller inte dessa krav. Vidare bör Polismyndigheten se över utformningen av dörrarna till rastgårdarna.

När det gäller arrestcellerna vill jag framhålla att de ska vara försedda med fönster så att de får tillräckligt med dagsljus (2 § första stycket förordningen om utformningen av häkten och polisarrest). Vidare ska cellerna enligt huvudregeln vara utrustade med en anordning som medger reglering av ljusinsläpp (1 kap. 8 § Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisarrest, PMFS 2015:7, FAP 102-1). Vid inspektionen noterade jag att persiennerna i cellfönstren var permanent neddragna och vinklade, vilket gör att cellerna även under dagtid befinner sig i ett halvdunkel. Polismyndigheten bör vidta åtgärder för att komma till rätta med denna brist. Vid en översyn bör myndigheten även se över inredningen i anhållningscellerna och på ett lämpligt sätt ta bort de utrymmen som finns dels under den väggfasta pallen, dels mellan den fasta inredningen och cellväggarna. Sådana utrymmen har nämligen i andra arrester använts av intagna för att fästa hängsnaror.

Slutligen konstaterar jag att det förhållandet att arresten är inrymd i två våningar utgör en fara för såväl intagna som personal. Jag tänker i första hand på att de intagna vid förflyttning till arrestens övervåning måste föras bl.a. via en smal spiraltrappa. Detta är en säkerhetsrisk, och Polismyndigheten bör undersöka på vilka sätt den kan minskas eller helt undanröjas.

Personalens bemötande av de intagna

Vid inspektionen kom det fram att manliga arrestvakter utfört tillsyn av intagna kvinnor som av säkerhetsskäl fråntagits sina kläder och därmed vistats nakna i en cell. Av den anledningen vill jag framhålla att JO tidigare har uttalat att tillsyn av manlig personal bör undvikas eller begränsas i en sådan situation. Brist på kvinnlig personal bör kunna undvikas genom god personalplanering (se JO 2018/19 s. 361). Jag vill framhålla att en intagen – oavsett kön – som

vistas naken i en cell befinner sig en mycket utsatt situation. Av den anledningen bör inte heller kvinnliga arrestvakter utföra tillsyn av manliga intagna som befinner sig i en sådan situation.

Bemanning

Vid den avslutande genomgången framhöll jag att jag och mina medarbetare uppfattade att det finns både ett faktiskt och upplevt avstånd mellan arrestpersonalen och stationsbefälen. Förutom att stationsbefälens tjänsterum ligger relativt långt från arresten, kom det även fram att arrestvakterna upplever att stationsbefälet sällan befinner sig på plats i arresten och att det har lagts ett stort ansvar på arrestvakterna att vid behov kontakta stationsbefälet.

Det är arrestvakterna som sköter den dagliga driften av arresten och har ansvaret för bl.a. tillsynen av de frihetsberövade. Därför är det i och för sig naturligt att det i första hand är arrestvakterna som vid behov kontaktar stationsbefälet. Det ligger dock självfallet ett ansvar på stationsbefälet att kontinuerligt hålla sig informerad om situationen i arresten för att han eller hon ska kunna fatta korrekta beslut angående de intagna. Det kan t.ex. handla om beslut att ändra tillsynsfrekvensen, tillkalla läkare eller försätta omhändertagna på fri fot. En välfungerande arrest kräver att det finns ett bra och nära samarbete mellan stationsbefälen och arrestvakterna.

Mot den bakgrunden är det positivt att Polismyndigheten har för avsikt att flytta stationsbefälens tjänsterum närmare arresten. Förutom denna åtgärd bör Polismyndigheten överväga om det även finns skäl att se över rutinerna för stationsbefälens kontakt med arrestpersonalen så att stationsbefälen själva tar mer aktiv del av vad som händer i arresten. Jag vill i sammanhanget framhålla att det vid en inspektion av arresten Varberg i februari 2020, kom fram att stationsbefälen har som rutin att besöka arresten och informera sig om situationen där såväl när de går på som av sina pass. Efter inspektionen framhöll jag att genom en sådan rutin ges goda förutsättningar för den kommunikation som enligt min mening är nödvändig för att skapa en trygg och säker miljö för de intagna i en arrest (se JO:s protokoll s. 11, dnr O 8-2020). Naturligtvis kan det finnas anledning för stationsbefälet att gå ut i arresten oftare än så.

Omhändertagande av personer för berusning

Av dokumentationen i DAF-ärende DAF8662/2020 framgår att det vid tidpunkten för ingripandet inte fanns något beslut om att den omhändertagne skulle gripas för misstanke om brott. Eftersom han anhölls knappt sex timmar senare vill jag ändå framhålla att en intagen inte får omhändertas enligt LOB om han ska gripas enligt 24 kap. rättegångsbalken (9 § LOB). Det innebär att rättegångsbalkens bestämmelser har företräde framför LOB. Om någon som grips är så berusad att han eller hon inte kan ta hand om sig själv bör dock naturligtvis i stor utsträckning bestämmelserna i LOB om läkarundersökning, tillsyn m.m. tillämpas analogt (se prop. 1983/84:111 s. 151).

I den utredning som föregick införandet av den aktuella bestämmelsen lämnades även ett förslag som innebar att inte heller den som tagits med för förhör enligt 23 kap. rättegångsbalken skulle kunna omhändertas enligt LOB (se SOU 1982:64 s. 14, 246 och 247). Regeringen ansåg dock att det inte var motiverat att låta konkurrensbestämmelsen i LOB även omfatta dessa fall. Emellertid framhöll regeringen att bestämmelserna normalt bör tillämpas på det sättet att 23 kap. rättegångsbalken har företräde framför LOB. Ibland kan dock vårdbehovet tänkas vara så påtagligt att exempelvis ett omhändertagande på en tillnyktringsenhet måste anses mer angeläget än ett omedelbart förhör (se prop. 1983:84:111 s. 152).

Dokumentationen i det aktuella DAF-ärendet ger intrycket att det var oklart för polispatrullen som ansvarade för omhändertagandet varför de gjorde ingripandet. Av den anledningen vill jag framhålla vikten av att tjänstemän alltid har klart för sig varför ett ingripande sker och att det dokumenteras på ett korrekt sätt.

Jag noterar vidare att noteringarna av klockslagen ger intrycket att den omhändertagne belagts med fängsel (kl. 20.50) innan han omhändertogs (kl. 20.55). Av händelsetexten framgår dock att beslutet om fängsel fattades efter att personen hade omhändertagits. Jag vill understryka vikten av att dokumentationen är korrekt.

Intagnas tillgång till filt

Vid inspektionen kom det fram att omhändertagna för berusning som regel inte får tillgång till en filt. Som skäl för detta angavs bl.a. att en filt försvårar tillsynen. Av den anledningen vill jag framhålla att en intagen vid behov ska föras med bl.a. sängkläder. Utrustningen får begränsas om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne skadar sig själv eller andra (3 kap. 3 § PMFS 2015:7, FAP 102-1). Det innebär att även personer omhändertagna för berusning som regel bör erbjudas en filt när de tas in i arresten. Det förhållandet att filten riskerar att försvåra tillsynen är enligt min mening inte ett godtagbart skäl för att regelmässigt neka omhändertagna en filt. Om det är tveksamt om en intagen andas bör arrestpersonalen givetvis gå in i cellen och kontrollera den intagens status (se uttalande i JO:s protokoll, dnr O 21-2019).

De iakttagelser som redovisas i protokollet föranleder inte några ytterligare åtgärder eller uttalanden från min sida.

2020-06-11

Per Lennerbrant